

เทศกาลตรุษจีนเยาวราช : ภูมิหลังและพัฒนาการ*

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย**

ฤทธิชัย เตชะมัทธนันท์***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของเทศกาลตรุษจีนเยาวราชตั้งแต่เมื่อแรกที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในแถบนี้ซึ่งดำเนินไปตามวิถีชีวิตตามเทศกาล จนมาถึงการจัดงานอย่างเป็นทางการด้วยความร่วมมือของประชาคมเยาวราช ภาครัฐ ภาคเอกชน และคลัสเตอร์มาสู่เทศกาลตรุษจีนที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ โดยเน้นศึกษาด้วยการทำงานภาคสนามในแนวมานุษยวิทยาวัฒนธรรม พร้อมกับสอบถามข้อมูลกับเอกสารหรือภาพถ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านแนวคิดโครงสร้างสังคมจีน แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี เทศกาล และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของเทศกาลตรุษจีนเยาวราชเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ ตามบริบทที่ต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์สังคมไทย เทศกาลตรุษจีนในไทยมีเหตุมาจากปกติวิสัยของมนุษย์ที่จะรักษาขนบของตนและการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมชนกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ที่สามารถปฏิบัติตนตามจารีตนิยมของตนได้ทราบเท่าที่มีได้ทำให้อาณาจักรส่วนใหญ่เดือดร้อนหรือกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ต่อมาจึงมีเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่ชาวไทยด้วยกันเองและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ท้ายที่สุดคือการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีซึ่งทรงใส่พระทัยในจีนวิทยาโดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีจีนอย่างมาก ที่ทำให้เทศกาลตรุษจีนเยาวราชมีชื่อเสียงในหมู่นานาชาติ จากเอกลักษณ์ที่เป็นหนึ่งเดียวในโลก โดยเฉพาะการที่พระราชวงศ์ชั้นสูงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จฯ มาทรงเปิดงานทุกปีในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา นับเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่พบจากเทศกาลตรุษจีน ณ ภูมิภาคใดในโลก หากได้มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาพัฒนาต่อยอดมรดกวัฒนธรรมส่วนนี้ ก็จะทำให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่งอย่างยั่งยืนต่อไป เพราะเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาคมชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราชที่บูรณาการกับหน่วยงานราชการและเอกชน

คำสำคัญ: ภูมิหลังและพัฒนาการ เทศกาลตรุษจีน เยาวราช

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง “เทศกาลตรุษจีนเยาวราช: ภูมิหลังและพัฒนาการ” ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ปีการศึกษา 2556-2557

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Yaowarat Chinese New Year Festival: Background and Development

Sangaroon Kanokpongchai

Rithichai Techamahattanun

Abstract

The development of Yaowarat Chinese New Year Festival is in connection with the development of Thai society in many ways including political, economic, and sociocultural aspects. Each aspect is closely related to one another.

This research focuses on the Chinese community in Sampeng area during early Rattanakosin period when Bangkok city was established, continuing to the settlement of Chinese community in Yaowarat area which was founded in the reign of King Rama V as the most significant trading area of the country reflecting an eminent Chinese community in terms of people's way of life, belief, arts, tradition, as well as physical features like household architectures and Chinese billboards along the street. Therefore, Yaowarat is generally accepted as Thailand's China Town. According to an article mentioned about the Kingdom of Thailand in the reign of King Rama V, Chinese New Year at that time was seen as a lively celebration until the end of World War II in the period of Cold War when this festival became only an event among family members and relatives. Yaowarat Chinese New Year Festival; consequently, was celebrated quietly so as not to be outstanding and observed by authorities. However, later after 1987, the Thai government began its policy of promoting tourism and considered Yaowarat Chinese New Year Festival as stimulating the country's economy. Also, Princess Maha Chakri Sirindhorn has been an important part in bringing Chinese New Year Festival in Yaowarat into an international recognition as a valuable and well-known annual event. Since 1987, Chinese New Year Festival in Yaowarat has been typically created to be a unique Chinese New Year celebration unlike any other countries in the world; for instance, a creative economic idea of annually designing clothes with Chinese zodiac year screens, community strengths, as well as occupational inheritance all of which have inspired a widespread educational trend of Chinese Studies. It can be said that Yaowarat Chinese New Year Festival is another example of a conservation conducted in parallel with a development.

Keywords : Background and Development, Chinese New Year Festival Yaowarat

บทนำ

ชาวจีนนั้นเมื่ออพยพไปตั้งรกราก ณ ส่วนใดในโลก ไม่ว่าจะเป็นที่ทวีปอเมริกา ยุโรป หรือแม้แต่เอเชียด้วยกัน เขาเหล่านี้จะนำพาเอาไชน่าทาวน์หรือ “เมืองเล็ก ๆ” นั้นคือความเป็นย่านตลาดแบบจีนไปด้วยเสมอ เริ่มจากร้านค้าห้องแถว แผงลอยริมทาง สิ่งสำคัญคือศาลเจ้าอันเป็นศูนย์รวมจิตใจ สำหรับประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีและคติความเชื่อดั้งเดิมของตน จากคำสอนสั่งของบรรพชนที่ยึดถือต่อมาจากคำสั่งสอนของปรมาจารย์ขงจื้อ “การปฏิบัติตามจารีตประเพณีนั้น ก็เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความปรองดองกัน” (สถาบันไทย-จีนศึกษา, 2544) ปรากฏการณ์นี้ยังสืบเนื่องต่อมาอีกยาวนานจากความเป็นจริงที่ว่า จารีตประเพณีของชาวจีนได้กระจายอยู่ทั่วไป ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปอยู่ ณ ภูมิภาคใดของโลก ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นกลุ่มก้อนอย่างมีตัวตนคนจีน แต่สำหรับชาวจีนบางครอบครัวที่ยังมีความยากจนข้นแค้น แม้ข้าวจะกินยังมีไม่ครบมือทำให้ต้องละทิ้งจารีตประเพณีของบรรพชน สิ่งนี้กลับเป็นแรงบันดาลใจให้ต้องชวนขายสร้างฐานะจนมั่นคงเพื่อให้สามารถปฏิบัติพิธีกรรมสำคัญนี้ได้ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2555, น. 75) นั่นคือนอกจากสร้างความปรองดองแล้ว จารีตพิธีกรรมยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วย

เทศกาลตรุษจีนเยาวราช มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องกว่าสองร้อยปีที่ผ่านมาหรือเท่ากับอายุของการสถาปนากรุงเทพฯ เป็นราชธานี จากจุดเริ่มต้นที่สำคัญ บรรยากาตรุษจีนมีทั้งครึกครื้นและเงียบ ๆ ตามเงื่อนไขทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงเวลานั้นๆ จนเมื่อเกิดภาวะวิกฤตต้มยำกุ้งเมื่อ พ.ศ. 2540 เยาวราชจึงเป็นจุดหมายสำคัญที่จะใช้เป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังมีความเข้มข้นไม่น้อย ณ ไชน่าทาวน์แห่งนี้ ที่ได้ชื่อว่ามีอายุเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลก นับจากเวลานั้นจนตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา เทศกาลตรุษจีนเยาวราชมีชื่อเสียงมากในระดับนานาชาติ เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจหลายประการ เช่น การที่พระราชวงศ์ชั้นสูงของประเทศเสด็จฯ ทรงเปิดงานและทรงร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนอย่างสนพระราชหฤทัย ผู้ร่วมงานส่วนใหญ่สวมเสื้อเทศกาลตรุษจีนตามปิ่นกษัตริ์ เดินคลาคล่ำตลอดแนวถนนเยาวราชและปริมณฑล เกิดปรากฏการณ์ “ที่สุดในโลก” หลายสิ่ง นอกจากนี้คือการที่สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ส่งการแสดงมาร่วมงานทุกปีที่มีลักษณะพิเศษกว่าและจำนวนชุดที่มากกว่าที่จัดส่งไปร่วมเทศกาลตรุษจีนยังประเทศอื่นๆ นับเป็นปรากฏการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยไม่น้อย จึงสมควรทำการศึกษาวิจัยและพัฒนาต่อยอดด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและยั่งยืนของไชน่าทาวน์เยาวราชต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการเทศกาลตรุษจีนเยาวราชตั้งแต่ยังไม่มีการจัดงานอย่างเป็นทางการ จนมาสู่การร่วมมือกับทางราชการ (กรุงเทพมหานครและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) และเอกชนต่าง ๆ ตลอดจนรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนและคลี่คลายมาสู่เทศกาลตรุษจีนที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ

2. เพื่อนำผลการศึกษาไปบูรณาการกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการและการทำนุบำรุง ศิลปะวัฒนธรรมตามเอกลักษณ์ด้าน “จีนศึกษา” ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการทำงานภาคสนามทั้งสัมภาษณ์ เชิงลึกเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่มกับชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participated Observation) ตามแนวมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Anthropology) และสอบ ทานจากเอกสาร-ภาพถ่ายที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. ภูมิหลังและพัฒนาการของย่านเยาวราช

หลิน ปัน (2540, น. 473) กล่าวว่า ไซ่นาทาวน์ของกรุงเทพฯ มีอายุเก่าแก่พอๆ กับกรุงเทพฯ ในชื่อ “สำเพ็ง” จากการย้อนเวลาไปเมื่อ พ.ศ. 2325 หรือปีที่สร้างกรุงเทพฯ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 1 ต้อง พระราชประสงค์ที่จะใช้พื้นที่ที่เคยเป็นชุมชนชาวจีน เพื่อก่อสร้างพระราชนิเวศน์ จีนกลุ่มนี้จึงได้ย้ายไป สร้างชุมชนใหม่ขึ้นในแถบสำเพ็ง โดย หลิน ปัน ได้เปรียบเทียบอายุของไซ่นาทาวน์ที่นิวยอร์กซึ่งเกิดราว พ.ศ. 2387 (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3) จากจุดเริ่มต้นไซ่นาทาวน์กรุงเทพฯ ที่สำเพ็ง ชุมชนจีนแห่งนี้ก็ได้ ขยายอาณาบริเวณออกไปเรื่อยๆ จนในสมัยรัชกาลที่ 5 หรืออีกเกือบร้อยปีต่อมา ที่โปรดให้ตัดถนน เยาวราชเมื่อ พ.ศ. 2434 แต่ด้วยเงื่อนไขบางประการทำให้แนวถนนสายนี้มีความคดโค้งต่างจากถนนชั้นดี ทั่วไป แต่วิกฤตนี้กลับเป็นโอกาสให้เยาวราชได้ชื่อว่าถนนสายมังกร ซึ่งชาวจีนเชื่อว่าเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง ต่อชีวิตและอาชีพการงานโดยเฉพาะการทำธุรกิจของตน ดังจะเห็นว่าเยาวราชได้กลายเป็นย่านการค้า สำคัญของกรุงเทพฯ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การที่ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ใต้เท้าจากอาชีพใช้แรงงานหรือจับกัง จนมาสู่การเป็นเจ้าของร้านค้าทั้งระดับย่อยและใหญ่ขึ้น ณ ย่าน ไซ่นาทาวน์ หากพิจารณาจากเหตุผลแล้ว ความมั่งคั่งร่ำรวยนี้ส่วนหนึ่งย่อมเกิดจากความมานะบากบั่น อุตทน ขยัน ประหยัด และซื่อสัตย์ อันเป็นหัวใจสำคัญของการงานอาชีพที่ชาวจีนดำเนินการ ส่วนความเป็น สิริมงคลจากการตั้งถิ่นฐานบนถนนสายมังกรนั้น อาจเป็นแรงบันดาลใจหรือแรงกระตุ้นสำคัญให้เขาเหล่านี้ ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ จนประสบความสำเร็จก็เป็นได้

2. เทศกาลตรุษจีนเยาวราชในยุคสมัยรัชกาลที่ 5

ก่อนอื่นจำเป็นต้องย้อนเวลาไปถึงตรุษจีนในย่านสำเพ็งที่เกิดก่อนเยาวราช จากบันทึกสมัย รัชกาลที่ 5 ตามที่ปรากฏในหนังสือ พันความหลัง เล่ม 1 (เสฐียรโกเศศ, 2547, น. 165-168) กล่าวถึง เทศกาลตรุษจีนในย่านสำเพ็งอันเป็นนิวาสสถานในวัยเด็ก เล่าถึงเทศกาลตรุษจีนย่านไซ่นาทาวน์กรุงเทพฯ เมื่อร้อยกว่าปีก่อน ผู้บันทึกคือเสฐียรโกเศศ หรือพระยาอนุมานราชธน (ยง อนุมานราชธน) ผู้ได้ชื่อว่าเป็น ปราชญ์คนสำคัญที่สุดคนหนึ่งของเมืองไทย โดยกำเนิดท่านมีเชื้อสายจีนจากบิดา ขอบันทึกนี้จึงบ่งชี้สาระ ความรู้หลากหลายจากท่านบิดา เช่น การทำพิธีเซ่นไหว้แต่ละครั้งก็เพื่อให้ลูกหลานได้กินเลี้ยงอย่างเต็มที่

แต่ต่อมาครอบครัวนี้ก็ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามสภาพแวดล้อมในละแวกบ้าน นอกจากนี้ได้กล่าวถึงการเชิดสิงโตที่แต่ก่อนผู้เล่นเป็นชาวจีนล้วน ต่อมาชาวไทยเข้าไปร่วมเล่นด้วยและในที่สุดก็กลายเป็นชาวไทยล้วน ปรากฏการณ์หลายอย่างนี้ทำให้เห็นภาพของพัฒนาการเทศกาลตรุษจีนในสังคมไทยค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะการสืบเนื่องของประเพณีตรุษจีนจากสำเพ็งมาสู่เยาวราช ดังข้อความ

“...ท่านเคยพูดกับข้าพเจ้าว่า ที่เซ่งไห่ก็ทำตามประเพณีที่เคยทำมาสืบต่อแต่ครั้งเมื่ออยู่ที่สำเพ็ง”

สาระเหล่านี้สอดคล้องกับบันทึกของ กาญจนาคพันธุ์ (2545) ในหนังสือ กรุงเทพฯ เมื่อวานนี้ ที่เล่าถึงเทศกาลตรุษจีนในอดีต จึงเห็นควรนำมาแสดงไว้ด้วย เพราะไม่สู้มีการเผยแพร่มากนัก และมีรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการละเล่นในเทศกาลตรุษจีนโดยเฉพาะการเชิดสิงโตที่เล่าอย่างพิสดารทั้งสิงโตกวางตุ้ง ไหล่และแคะ นอกจากนี้ยังเล่าถึงบรรยากาศการ “สู้รบกันกิน” ระหว่างครอบครัวไทย - ครอบครัวจีน ทั้งยังเป็นวาระของการจ่ายเงินจากร้านค้าคนจีน สิ่งที่มีผลกระทบต่อคนไทยในเทศกาลตรุษจีนคือต้องเตรียมซื้อของจำเป็นโดยเฉพาะอาหารไว้ให้พอกินพอใช้ไปสามวัน เพราะเป็นช่วงเวลาที่ร้านค้าคนจีนจะปิดไม่ซื้อไม่ขายกัน แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเศรษฐกิจทั้งขนาดใหญ่ขนาดย่อมก็น้อยในมือชาวจีนไม่น้อย ประเด็นสำคัญต่อมาคือความสงบสุขอันเป็นลักษณะนิสัยเด่นชัดของชาวไทย ที่มักหลีกเลี่ยงหากสิงโตต่างคณะมาประชันและเกิดเหตุวิวาทกันเนื่อง ๆ ร่องรอยวัฒนธรรมจีนอีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ชาวจีนยุคนั้นยังไว้หางเปียอย่างธรรมเนียมแมนจูด้วย

สมัยข้าพเจ้าเป็นเด็กอยู่บ้านอา (ที่ถนนตะนาว – เสาชิงช้าซึ่งไม่ไกลจากย่านไชน่าทาวน์-ผู้วิจัย) ดูกรีกครั้นมาก เขาจัดงานออกเป็นห้าวัน วันจ่าย วันไหว้แล้วต่อไปอีกสามวัน (กาญจนาคพันธุ์, 2545, น. 215) ... วันไหว้ เขาไหว้เจ้า มีของเซ่นต่าง ๆ เฉากะดาเซ่นเงิน กระดาษทอง จุดประทัด ฯลฯ อีกสามวันต่อมา เขาปิดร้านไม่ซื้อไม่ขายทั่วกรุงเทพฯ ตลอดจนไม่ซื้อขายที่ตลาด คนไทยต้องเตรียมซื้อของและอาหารไว้ให้พอตลอดสามวัน ในระหว่างตรุษจีนนี้ ร้านจีนรู้จักขอบพอกับคนไทย เขาก็จะเอาชาหมูหรือเป็ดไก่ อย่างน้อยที่สุดก็ขนมเซ่งมาให้ ในระหว่างสามวันหลัง เขาก็จะแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ทั้งหญิงชายออกเที่ยวเตร่รื่นเริงตามที่ต่าง ๆ (กาญจนาคพันธุ์, 2545, น. 217-219) สิงโตกวางตุ้งนี้เล่นนอกท่าออกทางต่างๆ อยู่กลางประทัดและเสียงกลองที่ดังจนหูแทบแตก สิงโตกวางตุ้งเล่นอยู่นานพอสมควร ... ต่อจากสิงโตกวางตุ้งมาสักวันหรือสองวัน สิงโตไหล่มา สิงโตไหล่ไม่สวยเหมือนสิงโตกวางตุ้ง สิงโตบางพวกไปเจอกันแล้วตีกันแหลก พวกผมเปียพันหัวแล้วจุกยาที่ริมฝีปากก้อนโตๆ นี้ มักเป็นนักเลงโตของจีน (อึ้งย้งก็มี) เรียกกันว่าพวกซี้รื้อหรือพวกเฉียว คนไทยคอยหลีกเลี่ยงไม่ไปพัวพันกับเขา (กาญจนาคพันธุ์, 2545, น. 219)

3. เทศกาลตรุษจีนเยาวราชยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

การเกิดสงครามโลกครั้งที่สองในช่วง พ.ศ. 2483-2488 ทำให้สภาพการดำเนินชีวิตของคนไทยได้รับผลกระทบตามไปด้วย โดยเฉพาะคนในกรุงเทพฯ เฉพาะย่านเยาวราชที่เป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญ ชาวจีนได้จัดงานตรุษจีนตามประเพณีมาอย่างเจียบ ๆ ไม่มีบรรยากาศเชิดสิงโตกรีกครั้นอย่างในยุคก่อน แม้สงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้ว แต่ลักษณะเช่นนี้คือบรรยากาศที่ค่อนข้างเจียบเหงา ก็ยังดำเนิน

ต่อเนื่องมา ยิ่งในยุคสงครามเย็นที่รัฐบาลไทยชุดจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างเข้มข้น ชาวจีนถูกแทรกแซงประเทศหลายรายด้วยข้อหาทำการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ ประชาชนจีนในเยาวราชไม่ประสงค์จัดงานเอิกเกริก ให้เป็นที่พึงเล็งจากราชการไทย นอกจากนี้ตามคตินิยม ที่ชาวจีนต้องปิดร้านค้าขายหลังจากทำพิธีเซ่นไหว้ตรุษจีนแล้ว เพื่อหยุดพักยาวหลายวัน ยิ่งทำให้เยาวราช มีสภาพประหนึ่งเมืองร้างไปชั่วขณะ

ปี พ.ศ. 2535 กลุ่มพ่อค้า-นักธุรกิจ ย่านเยาวราช ได้ร่วมประชุมหารือการจัดงานเทศกาลตรุษจีน เยาวราช และ “ซุม” เจ้าของคอลัมน์เหะเหพาทีในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เป็นหนึ่งในผู้รับเชิญให้มาร่วม ประชุมหารือด้วย ในฐานะสื่อมวลชนคนหนึ่ง ตอนนั้นคณะกรรมการจัดงานยังมิได้รับกวณเบี่ยงพระยุคล บาทพระราชวงศ์เสด็จฯ มาในงาน ประสงค์เพียงจัดเป็นเทศกาลรื่นเริงในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น (สมชาย กรสูนสมบัติ-ซุม, 4 มีนาคม 2557, สัมภาษณ์) ปีถัดมามีบันทึกว่า สมเด็จพระเทพรัตนฯ เสด็จฯ งานตรุษจีนเยาวราชเมื่อวันที่ 23 มกราคม 2536 มีการทำขนมแข่งที่ใหญ่ที่สุดในโลกคือเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 เมตร หนัก 7 ตัน (ขนมแข่งใหญ่ที่สุดในโลก, 2536, น. 87) ตรุษจีนปีต่อมามีพระราชวงศ์พระองค์อื่น ๆ เสด็จฯ มาทรงร่วมงานตรุษจีนเยาวราชบ้าง น่าสังเกตว่ายุคนี้เป็นช่วงแรก ๆ ของกระแสสนับสนุน การท่องเที่ยวไทยที่ไล่เลี่ยเวลากับการเกิด “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ใน พ.ศ. 2540 จึงมีความคิดที่จะดึงเอา เอกลักษณ์เฉพาะตัวของเยาวราชมาปรับใช้เพื่อแก้ไขวิกฤตดังกล่าว เกิดปรากฏการณ์ “ที่สุดในโลก” และ “ครั้งแรก” อย่างน่าสนใจ

พ.ศ. 2540 สมชัย กวางทองพาณิชย์ (สัมภาษณ์, 2556) ชาวไทยเชื้อสายจีนย่านสำเพ็ง ระบุว่างาน มหกรรมอันเกี่ยวกับเยาวราช (แต่ไม่ใช่เทศกาลตรุษจีน) น่าจะเริ่มกำหนดแนวคิดหลัก (high light) ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2540 เนื่องจากการจัดงานเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2540 นั้นไม่อยู่ในช่วงเทศกาลตรุษจีน แต่เป็นช่วง เณลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แนวคิดหลักคือ Amazing China Town มีการจัดงาน ใหญ่ในย่านเยาวราชติดต่อกันถึง 3 ครั้งในช่วงปลายปี 2540 สะท้อนความสำคัญของการกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยใช้เยาวราชเป็นตัวจุดประกาย

ธีรพันธ์ เหลืองทองคำ และก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ (2547, น. 154-155) ระบุว่าปลายปี พ.ศ. 2540 มีการจัดงานใหญ่ที่เยาวราชถึง 3 ครั้งในทุกๆ เดือน เริ่มจากเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน - ธันวาคม การจัดงานครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม 2540 แนวคิดหลักซึ่งใช้เป็นชื่องานด้วยคือ “เรายกฮ่องกงมาไว้ที่นี่” เพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของการเป็นไข่นาหวานเมืองไทย มีการปิดถนน เพื่อจัดกิจกรรมขายสินค้าราคาถูก ให้แก่ผู้มาเที่ยวชมงาน ครั้งที่สองจัดในเดือนต่อมา ชื่องาน “มหกรรมอาหารเลิศรส” ปิดถนนเยาวราช ทั้งสาย เน้นสีสันที่ร้านอาหารนบร่อยร้านที่พร้อมใจกันเคลื่อนย้ายร้านของตนมาตั้งขายกันสองฝั่งริมถนน ทั้งสาย เปลี่ยนถนนเยาวราชยามค่ำคืนให้เป็น “ถนนสายอาหารที่ยาวที่สุดในโลก”

การจัดงานครั้งที่สาม ซึ่งตามมาอย่างกระชั้นชิดในเดือนธันวาคม 2540 จัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าเดิม เพื่อเป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ภายใต้ชื่องาน “มหกรรมทองคำเยาวราชและของขวัญ” บรรดา ร้านค้าทองคำต่างร่วมใจกันลดราคา มีกิจกรรมที่น่าสนใจมากมาย อาทิการแสดงคอนเสิร์ตเอเชียเพื่อ ประเทศไทย มีศิลปินต่างชาตรวม 6 ประเทศคือ ญี่ปุ่น ฮ่องกง สิงคโปร์ เกาหลี ไต้หวันและฟิลิปปินส์ ร่วม จัดแสดงดนตรีโดยทั้งหมดได้อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์มาบรรเลงบนเวทีเพื่อเป็นการร่วมเทิดพระเกียรติ แด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ตามเดือนพระราชสมภพ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำ

บะหมี่ “ทรงพระเจริญ” ที่มีความยาวที่สุดในโลก คือ 299 เมตร รวมน้ำหนัก 280 กิโลกรัม ทำเป็นตัวอักษรจีน ออกสำเนียงจีนแต้จิ๋วว่า “หกหยู่ตั้งไฮ่ ชิวปี่น้ำซั่ว” หมายถึง วาสนาดั่งมหาสมุทร พระชนมายุยืนยาวประดุจสายธารา อาจนับเป็นการเริ่มสร้างความเป็น “ที่สุดในโลก” ที่มีชื่อเสียงมาก และเนื่องจากเส้นบะหมี่เป็นรูปมังกร ดังนั้น จึงได้ชื่อว่า บะหมี่มังกร เพื่อร่วมเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 70 ชันษาด้วยการจัดงานครั้งนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธานเปิดงาน และเสด็จพระราชดำเนินไปตามร้านค้าในบริเวณงานตลอดจนศาลเจ้าและสถานที่สำคัญต่าง ๆ มีชาวเยาวราชและประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเฝ้ารอรับเสด็จอย่างเนืองแน่น เนื่องจากในแต่ละปีมีรายละเอียดการจัดงานมาก จึงขอให้ดูจากตารางนี้ (เฉพาะปีที่น่าสนใจ)

ปี พ.ศ.	แนวคิดการจัดงาน	นวัตกรรม (เศรษฐกิจสร้างสรรค์)	ภาพรวมทั่วไป	หมายเหตุ
2535	ชูเอกลักษณ์วัฒนธรรมจีน ย่านเยาวราช	จัดประกวด มิส ไชน่า ดอลล์	แห่สิงโต มังกร ล่อแก้ว	พ่อค้า-นักธุรกิจย่านเยาวราชริเริ่มจัด หลังจาก “ตรุษจีนปากน้ำโพ” ได้สร้างชื่อเสียงมายาวนาน
2536	เผยแพร่วัฒนธรรมไทย-จีน	ทรงเขียนภาพฝีพระหัตถ์วาดไว้ /ขนมแข่งยักษ์ใหญ่ที่ใหญ่ที่สุดในโลก	เชิดสิงโต / แบ่งขนมแข่งยักษ์ 14,000 ชิ้น จำหน่ายชิ้นละ 99 บาท	ภาพฝีพระหัตถ์ชื่อ “ช้างเทศบาล”
2540	- ต.ค. “เรายกฮ่องกงมาไว้ที่นี่” - พ.ย. “มหกรรมอาหารเลิศรส” - ธ.ค. “มหกรรมทองคำเยาวราชและของขวัญ”	-การใช้จุดเด่นของอาหารอร่อยเยาวราชและความเป็นถนนสายทองคำ -บะหมี่ทรงพระเจริญยาวที่สุดในโลก	-เนรมิตรถนนเยาวราช ให้เป็น “ถนนสายอาหารที่ยาวที่สุดในโลก” จากร้านค้านับร้อยร้านที่เคลื่อนย้ายมาตั้งขายริมทาง	- เริ่ม high light การจัดงานที่ชัดเจน - ใช้จุดเด่นด้านอาหารทองคำเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจจากวิกฤตต้มยำกุ้งปี 2540 -ฉลอง 70 พระชันษา
2541	ชาวไทยเชื้อสายจีนร่วมกันแสดงความจงรักภักดีสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านการเตรียมการสร้างซุ้มประตู	-ซุ้มประตูจีนเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 9 -อักษรจีนฝีพระหัตถ์ “เซ็ง โช่ว อู่ เจียง” ที่ส่วนบนของซุ้มประตู ความหมายคือ ทรงพระเจริญยั่งยืนนาน	-ลักษณะงานเป็นปกติ	- พ่อค้าจีนร่วมกันจัดสร้างเพื่อแสดงความจงรักภักดี -เป็นหมุดหมายของความเป็นหัวมังกรหรือส่วนต้นของถนนเยาวราช – สถานที่เปิดงานตรุษจีนเยาวราชในเวลาต่อมา

2542	-----	เกิดความคิด “วัฒนธรรม ของจิ๋ว ต้นแบบ” จากการจัด แสดงที่โรงแรม แกรนด์ ไฮน่า เยวราช	-ยังเน้นความสำคัญของ อาหารเยวราช -เกิดผลข้างเคียงคือสมเด็จพระเทพรัตนฯ มีพระราช ดำริให้วิทยาลัยในวัง รับ” วัฒนธรรมของจิ๋วเป็น ต้นแบบ	นับเป็นผลพลอยได้จากการ จัดแสดงวัฒนธรรมไทย ในเทศกาลตรุษจีนเยวราช ที่น่าสนใจ
2546	-ครบ 48 พรรษาสมเด็จพระเทพรัตนฯ -111 ปีเยวราช -International Chinese Festival	-เริ่มจัดทำสื่อเทศกาล ตรุษจีนเยวราช ภาพยนตร์ พระหัตถ์สมเด็จพระ เทพรัตนฯ -ชีวท้อ 4.9 หมื่นลูก	-เสด็จเยี่ยมพสกนิกรชาวไทย เชื้อสายจีนที่ถนนแปลงนาม (ตรอกป่าช้าหมาเฒ่า) ทอดพระเนตรวิถีชีวิตชาว เยวราชอย่างใกล้ชิด	-เกิดภาพชื่อ “แสงหล้าที่ สามัญ” สะท้อนพระจริยา วัตรพระราชวงศ์ชั้นสูงใน ท่ามกลางร้านค้าที่รุ่งรัง ด้วยสินค้า ณ ห้องแถวคับ แคบ -ทายาทรุ่นใหม่เริ่มเกิด จิตสำนึกในการรักษาอาชีพ ของบรรพชน
2547	“72 พรรษามหาราชินี 222 ปีขุนท้าว”	ประติมากรรม ลิงแห่งเจีย ขนาดใหญ่	-การแสดงบนเวทีที่รัฐบาล จีนส่งมาร่วมเฉลิมฉลอง	สมเด็จพระราชินีพระองค์ แรกที่เสด็จเยวราช
2548	“เทศกาลตรุษจีนไฮ-น่า ท้าวเยวราช 50 พรรษา สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาจักรี สิริ รินธร สานสานสัมพันธ์ ไมตรี 30 ปีไทย-จีน”	การใช้เทศกาลตรุษจีน เยวราช เชิดชู ความสัมพันธ์ทางการ ทูตไทย-จีน	ปกติ	-
2550	-80 พรรษามหาราช -ฉลองเมืองคู่แฝด กรุงเทพฯ-ปักกิ่ง	รัฐบาลจีน ประชาสัมพันธ์เจ้าภาพ กีฬาโอลิมปิก ปี 2551	-เสด็จเยี่ยมชุมชนตลาด น้อย ศาลเจ้าโจวซือกง ทรงทอดลองทำขนมตูปี้ -ทรงเปิดอาคารปรมาจารย์ ณ วัดมังกรกมลาวาส	-
2551	งดเทศกาลฯ			สมเด็จพระบรมหลวง นราธิวาส ล้นพระชนม์
2552	---	-สมเด็จพระเทพรัตนฯ ฉลองพระองค์เสื้อปี นักษัตรเป็นปีแรก	-ทรงเปิดศูนย์ประวัติศาสตร์ เยวราช ณ วัดไตรมิตรฯ	-
2553	เทศกาลตรุษจีน-เทศกาล วาเลนไทน์	ทรงทอดปาต่องโก๋รูป หัวใจ	-ทรงเยี่ยมชมร้านรถเข็นริม ทางย่านสำเพ็ง -ทรงทอดลองปั้นลูกชิ้นปลา	-

2554	84 พรรษามหาราชา	-การฝึกให้ผู้ประสนใจ ได้ฝึกฝนก่อนเขียนจริง ผ่านYoutube	ปกติ	อักษรจีน “ฝู”จากผีพระหัตถ์ และผู้อีกหลายตัวบนผ้าผืน ใหญ่ จากการร่วมมือของ ชาวเยวราชทุกเพศ ทุกวัย
2558	60 พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนฯ	เสือนักกษัตริย์ “มะแม แพะน่ารัก”	รัฐบาลจีนทูลเกล้าฯถวาย ประติมากรรมแพะหินหยก ขาว	เสื้อปักอักษรแพะสามตัว เพื่อมิให้ซ้ำกับปี 2546

อภิปรายผลการศึกษา

ปัจจุบันมีการนำมรดกวัฒนธรรมหลายส่วนมาพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ (cost) และเกิดคุณค่า (value) ต่อคุณภาพชีวิต คุณธรรม การศึกษา รวมถึงความเข้มแข็งของชุมชน เทศกาลตรุษจีนเยวราช เป็นตัวอย่างหนึ่งของสาระดังกล่าว โดยเฉพาะกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ หลายส่วนสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) นั่นคือมีการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการสร้างและการใช้องค์ความรู้ ความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานของวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการใหม่ สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือผู้มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างเป็นจริงเป็นจังกับเทศกาลนี้ คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทรงใส่พระทัยในจีนศึกษาอย่างยิ่งตลอดจนพระกรุณาธิคุณที่เสด็จฯ มาทรงเป็นองค์ประธานในเทศกาลตรุษจีนเยวราชทุกปี ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของทางราชการและประชาคมจีนเยวราช ทำให้ต่อมากิจกรรมนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากนอกประเทศ โดยกระทรวงวัฒนธรรมของจีนจัดส่งการแสดงมาร่วมงานเป็นพิเศษกว่าที่ส่งไปสนับสนุนเทศกาลตรุษจีน ณ ประเทศอื่น ๆ ทำให้พัฒนาการเทศกาลตรุษจีนในสังคมไทย มีสาระที่น่าสนใจแตกต่างไปจากเทศกาลตรุษจีนในหลายประเทศ นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมที่เป็นเสื้อเทศกาลตรุษจีนตามปีนักษัตรนั้น ๆ จากภาพผีพระหัตถ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติซึ่งเน้นความสำคัญด้านจีนศึกษา อันเป็นเอกลักษณ์ของสถาบัน คือการนำผลการศึกษาวิจัยนี้บูรณาการกับการเรียนการสอนของนักศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยเฉพาะหลักสูตร ศศ.ม. (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง) ที่นักศึกษาชาวจีนมักเลือกทำหัวข้อวิทยานิพนธ์เป็นภาษาไทยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยวราช

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2516). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับพระราชหัตถเลขา* (พิมพ์ครั้งที่ 7).

กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

กาญจนาคนพันธุ์. (2545). *กรุงเทพฯ เมื่อวานนี้* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สารคดี. หนังสือชุด 100 ปี
สุนวิจิตรมาตรา.

ขนมแข่งใหญ่ที่สุดในโลก. (2536). *สยามจดหมายเหตุ*. 18(4), 87.

ธีรพันธ์ เหลืองทองคำ, และ ก่อศักดิ์ ธรรมเจริญกิจ. (2547). *ศัพทานุกรม อาหารริมทางย่านเยาวราช*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษร
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ 91.

ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง: คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม
คำให้การขุนหลวงหาวัด. (2553). กรุงเทพมหานคร: พงษ์วรินทร์การพิมพ์.

ปิยะนุช นาคคง. (12 กรกฎาคม 2558). สัมภาษณ์.

วิศิษฐ์ ลิ้มประนะ. ประธานและ CEO บริษัท อาจิจิตต์ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล เพ็พเพอร์ แอนด์ สไปซ์ จำกัด.
(28 กรกฎาคม 2557). สัมภาษณ์.

วิศิษฐ์ ลิ้มประนะ. ประธานและ CEO บริษัท อาจิจิตต์ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล เพ็พเพอร์ แอนด์ สไปซ์ จำกัด.
(27 มกราคม 2558). สัมภาษณ์.

สถาบันไทย-จีนศึกษา. (2544). *คติพจน์ปรัชญาขงจื๊อ เล่ม 2 ความซื่อสัตย์และสันติภาพแห่งโลก*.
สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

สมชัย กวางทองพาณิชย์. (2556-2559). สัมภาษณ์.

สมชาย กรสวนสมบัติ (ชุม). (4 มีนาคม 2557). สัมภาษณ์.

สุกัญญา สุจฉายา. (2555). เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการจัดการวัฒนธรรม. *วารสารไทยศึกษา*, 7(2), 217-293.

เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). (2547). *พื้นความหลัง เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ธรรมสาร.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2555). ประวัติชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนจากย่านสลัมคนจีนสู่การใช้กีฬาเพื่อพัฒนา-
คุณภาพชีวิตและสังคม. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 7(14), 72-82.

หลิน ปัน. (2540). *อิงดีเกีย: เรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก*. เกษียร เตชะพีระ ผู้แปล. กรุงเทพมหานคร:
คบไฟ.

เฮง เฮง ฮึง. (16 กรกฎาคม 2557). สัมภาษณ์.